

UWARUNKOWANIA ROZWOJU WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZEJ REGIONU PODLASKIEGO

1. Wprowadzenie

Współpracę transgraniczną według Konwencji Madryckiej cechuje sąsiedzkość kontaktów obszarów przygranicznych oraz jej regionalny (lokalny) poziom. Wyższym stopniem instytucjonalizacji struktury współpracy transgranicznej jest współpraca euroregionalna, umożliwiająca wzrost aktywności społeczno-gospodarczych, zwłaszcza peryferyjnie położonych obszarów przygranicznych. Współpraca transgraniczna, zgodnie z celem określonym w Europejskiej Karcie Regionów Granicznych i Transgranicznych, ma niwelować przeszkody i usuwać kwestie mogące dzielić regiony. Procesy integracji i współpracy międzyregionalnej, w tym transgranicznej stały się w dobie gospodarki rynkowej i wzrostu samorządności regionów istotnym czynnikiem polityki rozwoju regionalnego. Polskie, samorządowe regiony traktują współpracę międzynarodową (transgraniczną) jako możliwość poszerzenia kontaktów gospodarczych i kontaktów społeczności regionalnych, promocji województw dla pozyskania kapitałów zagranicznych, wykorzystania doświadczeń europejskich organizacji współpracy regionalnej.¹ Współpraca transgraniczna przybiera różne formy i jest prowadzona m.in. w zakresie:²

- infrastruktury technicznej, zagospodarowania przejść granicznych, układów komunikacyjnych, infrastruktury komunalnej ;
- gospodarki regionalnej i lokalnej, jak kojarzenie zagranicznych podmiotów gospodarczych, wymiany towarów i surowców, świadczenia usług, tworzenia izb przemysłowo-handlowych, działalności informacyjno-doradczej, szkoleniowej, promocji regionu i firm;
- sfery społecznej, np. rozwijania demokracji lokalnej i regionalnej, wymiany kulturalnej, sportowej, oświatowej , naukowej oraz turystycznej;
- ochrony środowiska przyrodniczego, transgranicznych obszarów chronionych, np. „Zielone Płuca Europy;

¹ Por. Instytucjonalne i finansowe podstawy polityki regionalnej województw. RCSS, Gdańsk 2001, s. 69-71.

² Por. M.Proniewski: Wpływ granicy i współpracy transgranicznej na rozwój regionalny i lokalny regionu północno-wschodniego. (w:) A.Mync, R.Szul (red.): Rola granicy i współpracy transgranicznej w rozwoju regionalnym i lokalnym. Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego, Warszawa 1999, s. 112-113.

- gospodarki przestrzennej i planowania przestrzennego, tworzenia jednolitych koncepcji zagospodarowania przestrzennego obszarów transgranicznych.

Obecnie rysuje się wyraźna tendencja do rozbudowy i łączenia płaszczyzn oraz rodzajów współpracy międzynarodowej (transgranicznej), które obejmują praktycznie wszystkie dziedziny życia społeczno-gospodarczego i politycznego. Głównym celem pracy jest charakterystyka wybranych czynników, form i kierunków rozwoju współpracy transgranicznej regionu podlaskiego z Litwą i Białorusią.

2. Prawne przesłanki współpracy transgranicznej

Podstawy prawne współpracy transgranicznej definiuje Europejska konwencja ramowa o współpracy przygranicznej między związkami i władzami terytorialnymi (tzw. Konwencja Madrycka). Powyższy dokument Rady Europy podpisały państwa członkowskie 21 maja 1980 r. w Madrycie. Konwencja składa się z 13 artykułów. Jej celem jest ułatwianie i wspieranie współpracy transgranicznej. Polska stała się stroną Konwencji Madryckiej 19 czerwca 1993 r.³ Konwencja definiuje współpracę transgraniczną jako „każde wspólnie podjęte działanie mające na celu umocnienie i dalszy rozwój sąsiedzkich kontaktów między wspólnotami i władzami terytorialnymi dwóch lub większej liczby umawiających się stron, jak również zawarcie porozumień i przyjęcie uzgodnień koniecznych realizacji takich zamierzeń” (art. 2, ust. 1). W Konwencji stwierdza się, że „współpraca transgraniczna ograniczona jest ramami właściwości wspólnot i władz terytorialnych, w sposób określony przez prawo wewnętrzne” (art. 2, ust. 1).⁴ Kolejną umową międzyrządową, która w istotny sposób ułatwia współpracę międzynarodową regionów stanowi Europejska Karta Samorządu Terytorialnego (EKST). Ten akt prawny został podpisany w Strasburgu 15 października 1985 r. i ratyfikowany przez Polskę 26 kwietnia 1993 r. EKST stwarza możliwości współpracy społecznościom lokalnym ze społecznościami lokalnymi innych państw w celu realizacji zadań, które stanowią przedmiot ich wspólnego zainteresowania. Ważnym dokumentem w dziedzinie współpracy transgranicznej jest Europejska Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych. Została ona uchwalona 20 listopada 1981 r. w EUROREGIO na pograniczu Niemiec i Holandii. Dokument ten został zmodyfikowany w dniu 1 grudnia 1995 r. w związku ze zmianami zachodzącymi w Europie Środkowo-Wschodniej. Zgodnie z Kartą współpraca transgraniczna powinna łagodzić negatywne skutki istnienia granicy. Podstawowymi celami tej współpracy są:⁵

³J. Ruskowski, E. Górniczy, M. Żurek: Leksykon integracji europejskiej. PWN, Warszawa 1998, s.59

⁴Tamże, s. 30

⁵W.S. Staszewski: Podstawy prawne współpracy transgranicznej [w:] Wrzosek S., Dobrzański G. (red.) Euroregion Niemen. Analiza rozwoju społeczno-gospodarczego polskiej części regionu. Ekonomia i Środowisko, Białystok 2000, s.35.

- nowa jakość granic jako obszarów spotkań;
- umacnianie warunków gospodarczych i społeczno-kulturalnych;
- ujednolicenie zagospodarowania przestrzennego w Europie;
- niwelowanie gospodarczych oraz infrastrukturalnych przeszkód i dysproporcji.

Cele te należy realizować poprzez następujące przedsięwzięcia:

- intensyfikację transgranicznego zagospodarowania przestrzennego i polityki regionalnej;
- umacnianie regionów granicznych we współzawodnictwie europejskim;
- poprawę infrastruktury komunikacyjnej;
- doskonalenie transgranicznej ochrony środowiska;
- rozwiązywanie problemów przygranicznego ruchu osobowego;
- wspieranie transgranicznej współpracy kulturalnej.

Traktaty międzypaństwowe stanowią podstawy formalne zawierania umów (porozumień) w zakresie współpracy transgranicznej. I tak przykładowo ramy współpracy transgranicznej z Litwą i Białorusią zostały określone przez⁶:

- Porozumienie między Rządem RP a Rządem Republiki Białorusi o głównych zasadach współpracy transgranicznej, sporządzone w Warszawie 24 kwietnia 1992 r.;
- Traktat między RP a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy z 28 kwietnia 1994 r.;
- Umowę między Rządem RP a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy transgranicznej, sporządzoną w Wilnie 16 września 1995 r.

Na podstawie umów i porozumień utworzono dwustronne komisje i rady międzyrządowe ds. współpracy transgranicznej i międzyregionalnej. Wymienić tu można:

- Polsko-Litewską Komisję Międzyrządową ds. Współpracy Transgranicznej, czy
- Polsko-Białoruską Międzyrządową Komisję Koordynacyjną ds. Współpracy Transgranicznej.

W ich ramach funkcjonują między innymi Komisje (Podkomisje) ds. Współpracy Międzyregionalnej, Przejść Granicznych i Infrastruktury czy Gospodarki Przestrzennej, zajmującą się studiami zagospodarowania i rozwoju przestrzennego obszarów pogranicza.

3. Ogólna charakterystyka pogranicza podlaskiego z Litwą i Białorusią

Województwo podlaskie położone jest w północno-wschodniej Polsce. Od północy graniczy na odcinku 102 km z Republiką Litewską, a od wschodu na odcinku 240 km z Republiką Białoruś. Granica polsko-litewska ma konfigurację dość nieregularną, pozostawiając po stronie polskiej Ogrodniki,

⁶ Mierosławska A. „Euroregiony na granicach Polski” studia i Monografie, z.91, IERiGŻ, Warszawa 1999r. s.11

Puńsk, Szypliszki i Wiżajny, zaś po stronie litewskiej Kopciowo, Lejpuny, Łoździeje, Sereje oraz Wiejsieje. Polsko-Białoruską strefę przygraniczną wyznaczają granice następujących powiatów przygranicznych: powiat augustowski, białostocki, bielski, hajnowski, sejneński, siemiatycki, sokólski. Po stronie białoruskiej obszary: Grodna, Szczuczyna, Mostowa, Wołkowyska, Kamieńca, Brzostowicy, Pogranicznego, Zelwy, Świsłocza, Prużan. Po stronie litewskiej powiaty litewskie Mariampol i Alytus. Generalnie obszary podlaskiego pogranicza charakteryzują:

- depopulacja i wynikające stąd negatywne zjawiska w strukturze demograficznej;
- słabe zainwestowanie w infrastrukturę techniczną i społeczną;
- mała ilość przejść granicznych, wymagających rozbudowy i rozwoju infrastruktury komunikacyjnej;
- niedorozwój usług dla ludności i rolnictwa w warunkach rozdrobnionej sieci osadniczej;
- monofunkcyjność obszarów wiejskich, spowodowana koncentracją działalności pozarolniczej w miastach;
- wysoka stopa bezrobocia .

✧ Wschodnia granica Polski zyskuje obecnie funkcję bramy łączącej Zachód ze Wschodem, ze względu na nowy układ geopolityczny. Bezpośrednie sąsiedztwo z Białorusią i Litwą stwarza warunki do utrzymania z tymi państwami i regionami bliskich, partnerskich kontaktów w różnych dziedzinach życia. W ramach realizacji programu Euroregionu "NIEMEN" oraz partnerskich związków samorządów lokalnych, rozwija się ożywiona wymiana doświadczeń i współpraca na niwie gospodarczej i kulturalnej z przygranicznymi rejonami. W rozwoju polsko-litewsko-białoruskiego regionu transgranicznego zakłada się zapewnienie stałego - społeczno-ekonomicznego, ekologicznego i przestrzennego rozwoju regionów granicznych Polski, Litwy i Białorusi, jako całościowej struktury z uwzględnieniem tendencji europejskich i krajowych uwarunkowań przy korzystnej dla każdej ze stron współpracy. Obszar całego regionu transgranicznego odgrywa szczególną rolę zarówno w systemie przyrodniczym, jak i osadniczym środkowo-wschodniej Europy. Przez region ten, przebiega pas terenów leśno-bagiennych łączących dwa ważne korytarze ekosystemu europejskiego, tj. pas pojezierzy nadbałtyckich oraz pas bagienno-leśny Polesia i Dniepru. Region transgraniczny stanowił od wieków obszar wzajemnego przenikania się wpływów kultury białoruskiej, polskiej, litewskiej, tatarskiej i żydowskiej. Na terenie tym zachowały się liczne obiekty wspólnego dziedzictwa kulturowego: cerkwie, kościoły, zamki, pałace i historyczne zespoły zabudowy miejskiej.

4. Uwarunkowania infrastrukturalne współpracy transgranicznej regionu podlaskiego z Litwą i Białorusią

Słaba dostępność komunikacyjna przejść granicznych w województwie podlaskim wynika przede wszystkim z niewydolności układu komunikacyjnego, a także słabej spójności i niskiej funkcjonalności sieci transportowej. Struktura przestrzenna układu drogowego województwa podlaskiego jest właściwa, ale ze względu na stan techniczny i przepustowość system staje się niewydolny, przede wszystkim na przejściach granicznych, głównych ciągach międzynarodowych i w większości miast. Stan sieci dróg w województwie podlaskim jest zróżnicowany pod względem ilościowym i jakościowym. Większość dróg utwardzonych granicznych w województwie podlaskim charakteryzuje się niską nośnością nawierzchni. Poza tym na drogach krajowych i wojewódzkich występuje tu relatywnie dużo obiektów mostowych. Wiele z nich charakteryzuje się nieodpowiednią nośnością i przepustowością. Modernizowane i planowane przejścia graniczne spowodują stały wzrost natężenia ruchu na drogach województwa oraz wymagają przystosowania i przebudowy dróg dojazdowych do przejść granicznych. Podstawowym problemem, obok stanu technicznego dróg nie dostosowanych do przenoszenia obecnych obciążeń ruchu, jest również brak ciągłości standardu tras tzn. utrudnienia i ograniczenia ruchu na skutek ich przejść przez tereny zurbanizowane (brak obwodnic).

Układ liniowy infrastruktury komunikacyjnej w województwie podlaskim w najbliższych latach nie będzie ulegał zasadniczym zmianom. Następować musi jego modernizacja oraz zdecydowane rozszerzenie możliwości powiązań z naszymi północnymi i wschodnimi sąsiadami. Zgodnie z rozporządzeniem RM z dnia 23.01.1996 r. na obszarze województwa podlaskiego przewidywane są następujące drogi ekspresowe: Warszawa - Białystok - Kuźnica (- Wilno); (Warszawa -) Ostrów Mazowiecka - Łomża - Suwałki - Budzisko (- Kowno); (Budzisko -) Augustów - Białystok - Lublin - Stalowa Wola. Wzrastający ruch oraz otwieranie nowych przejść granicznych i modernizacja już istniejących wskazuje ponadto na konieczność budowy na głównych ciągach komunikacyjnych obwodnic ośrodków miejskich (m.in. Augustów, Suwałki, Sejny, Kuźnica Białostocka). Układ funkcjonalny głównych dróg w województwie podlaskim tworzy fragment sieci dróg relacji międzynarodowych i wewnątrzkrajowych wykorzystywanych dla połączeń tranzytowych między województwami oraz połączeń z krajami sąsiednimi. Najważniejsze połączenia transportowe z punktu widzenia zarówno dostępności wewnętrznej jak i zewnętrznej stanowią drogi o następujących numerach: droga nr 18 Warszawa – Białystok – Kuźnica, droga nr 19 Suwałki - Augustów – Białystok, droga nr 61 Ostrołęka – Łomża, droga nr 66 Białystok – Bobrowniki.

Via Baltica oznacza trasę biegnącą z Helsinek przezprawą promową do Talina, następnie jako połączenie drogowe Talin-Ryga-Kowno do granicy polskiej w Budzisku (woj. podlaskie) i dalej przez Augustów, Białystok do Warszawy (połączenie do przyszłej autostrady A2 Świecko-Poznań -Warszawa -Terespol). Idea realizacji połączenia Via Baltica w Polsce powinna być

uznawana za priorytetową. Pomysł ten jest zbieżny z interesami Finlandii i krajów bałtyckich, dla których Via Baltica stanowić będzie najdogodniejsze połączenie lądowe z Europą Zachodnią, krajami bałkańskimi i Bliskim Wschodem. Należy zaznaczyć, że w przypadku krajów bałtyckich, a szczególnie Finlandii i Szwecji, aktualnie członków UE, droga ta posiada podstawowe znaczenie gospodarcze i polityczne. Układ sieci kolejowej w województwie podlaskim stwarza dogodne warunki tranzytowe na kierunku wschód – zachód. Jednakże pod względem rozmiarów i parametrów techniczno-użytkowych nie odpowiada potrzebom sprawnej obsługi ruchu, mimo stopniowej modernizacji i restrukturyzacji (elektryfikacja, eliminacja nierentownych linii). Stopień zelektryfikowania linii jest mocno zróżnicowany w regionie północno-wschodnim i niższy od średniego wskaźnika krajowego. Przez obszar województwa podlaskiego przebiegają międzynarodowe linie kolejowe: Warszawa - Białystok - Kuźnica - Grodno - Wilno - St. Petersburg; Warszawa - Białystok - Sokółka - Suwałki - Trakiszki - Wilno. W 1993 roku została otwarta linia Białystok - Czeremcha - Brześć o znaczeniu lokalnym. Ze względu na swoje położenie linia ta mogła by mieć w przyszłości duże znaczenie dla ruchu międzynarodowego, łącząc Ukrainę, Białoruś, Polskę oraz kraje nadbałtyckie - na kierunku północ-południe. Kolejowy ruch towarowy odbywa się przez przejście Siemianówka - Swisłocz. Linia ta łączy Siedlce - Swisłocz - Wołkowysk i Baranowicze i prowadzi dalej do Mińska i Kijowa. W zakresie powiązań tranzytowych wskazać także należy na potencjalne możliwości uruchomienia transportu lotniczego. Sieć lotnisk będzie się sukcesywnie rozwijać. Przewidywana jest budowa regionalnych portów lotniczych w Białymstoku i Suwałkach. Na granicy wschodniej jest za mało przejść granicznych, a odległości między nimi są zbyt duże. Przejścia graniczne w większości mają małą przepustowość, niewystarczającą liczbę stanowisk odpraw. Dużym utrudnieniem jest brak obwodnic w większości miast nadgranicznych. Wszystko to powoduje wydłużenie czasu oczekiwania na odprawę, szczególnie w ruchu samochodów ciężarowych i powstawanie zatorów hamujących wymianę towarową i tranzyt. Na granicy polsko-litewskiej współpracę umożliwiają przejścia graniczne drogowe - Ogrodniki - Lazdijaj oraz Budzisko-Kalwarja (oficjalnie uruchomione w 1993 roku, a otwarte dla w 1995 r) ; przechodzi przez nie projektowana droga ekspresowa Via Baltica przez Kowno do Rygi i Tallinina z wyjściem stąd do Petersburga i Helsinek (przeprawa promowa). Korytarz komunikacyjny między naszym krajem a krajami bałtyckimi oraz Finlandią łączy się bezpośrednio z systemem komunikacji europejskiej; a także przejście kolejowe Trakiszki - Szestokai, łączy również kraje bałtyckie omijając terytorium Rosji. Umożliwia bezpośrednią komunikację między Warszawą a Wilnem, Rygą czy Tallinem, bez konieczności przejazdu przez terytorium Białorusi.

5. Instytucjonalne podstawy współpracy transgranicznej z Litwą

Obszary współpracy sąsiadujących ze sobą krajów Polski, Litwy i Białorusi są szczególnie ważne, choćby przez fakt, że regiony ten zamieszkuje ludność zróżnicowana pod względem narodowościowym, religijnym i kulturowym. Specyficznie kształtują się więc współpraca polityczna, prawna, społeczna, a zwłaszcza gospodarcza. Ważnym elementem rozwoju kontaktów przygranicznych jest funkcjonowanie instytucji, których celem jest promocja możliwości danego regionu, firm na terenie państw przygranicznych oraz kojarzenia potencjalnych partnerów do współpracy i wymiany handlowej, udzielanie informacji o zasadach prowadzenia działalności gospodarczej w sąsiadujących krajach, organizowanie misji handlowych, ułatwiających nawiązywanie bezpośrednich kontaktów gospodarczych, handlowych. Ukształtowane powiązania transportowe i przydrożne oraz możliwe związki funkcjonalne między wykształconymi ośrodkami osadniczymi leżącymi w bliskiej od siebie odległości na obszarach przygranicznych Polski i Litwy stały się podstawą do podjęcia prac nad podstawami zagospodarowania przestrzennego pogranicza. W ramach prac Polsko-Litewskiej Komisji Gospodarki Przestrzennej, utworzonej w 1994 roku, wydano „Studium zagospodarowania przestrzennego pogranicza polsko-litewskiego. Stan zagospodarowania przestrzennego i możliwości rozwoju obszarów pogranicza” (1998), cz. I. Polsko-litewski region przygraniczny obejmuje ponad 8 tys. km kw obszarów cennych przyrodniczo, w tym obszary chronione Augustowsko-Druskiennicki (Alytus) i Suwalsko-Wisztyniecki. Wyjątkowość walorów wypoczynkowo-uzdrowiskowych, opartych na uwarunkowaniach przyrodniczych, etnicznych, kulturowych stanowi potencjalny czynnik rozwoju tego regionu. Wskazuje się również na uwarunkowania komunikacyjne, tj. międzynarodowy tranzyt między krajami nadbałtyckimi i zachodnioeuropejskimi, uwarunkowania demograficzne, surowcowe, infrastrukturalne. Szczególną uwagę przywiązuje się w diagnozie uwarunkowaniom przyrodniczym rozwoju i zagospodarowania pogranicza polsko-litewskiego. Korzystne położenie geopolityczne na obszarze funkcjonalnym Zielonych Płuc Europy i dogodne powiązania z europejskim systemem połączeń turystycznych, możliwości udroźnienia szlaku wodnego Kanału Augustowskiego, sprzyjają rozwojowi funkcji turystycznych i uzdrowiskowych. Istnieją dogodne warunki, choć zróżnicowane, rozwoju produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego po obu stronach granicy. Dużą wagę przywiązuje się do realizacji projektu Via Baltica, magistrali łączącej Skandynawię z Litwą, Polską i południem Europy. Szczegółowe cele i kierunki rozwoju analizowanego regionu będą przedmiotem opracowania II części „Studium zagospodarowania przestrzennego wzdłuż granicy polsko-litewskiej. Z upływem czasu współpraca polsko-litewska nabiera cech zorganizowanej działalności. Służą temu liczne umowy na szczeblu lokalnym czy regionalnym, np. między miastami czy województwami (rejonami) przygranicznymi. W umowach tych przewiduje się współpracę gospodarczą polegającą m.in. na:

tworzeniu izb przemysłowo-handlowych, pośrednictwie między podmiotami gospodarczymi, współpracy w dziedzinie energetyki, zagospodarowaniu przejść granicznych, rozbudowie i budowie stacji benzynowych, moteli, restauracji itp.⁷

Przykładem aktywnej działalności gospodarczej jest Polsko-Litewska Izba Gospodarcza Rynków Wschodnich. Powstała ona w 1992 roku z inicjatywy Litwinów i Polaków. Dzisiaj zrzesza po obu stronach granicy 392 członków. Izba pełni ważną rolę opiniotwórczą i prowadzi działania lobbingsowe na rzecz swoich członków. Jako organizacja samorządu gospodarczego kompleksowo przygotowuje firmy do podjęcia i prowadzenia handlu z krajami Wspólnoty niepodległych państw. Usługi obejmują m.in.: udział w szkoleniach i seminariach, dostarczanie materiałów informacyjnych, korzystanie z bazy danych, pomoc prawną, badania marketingowe, raporty branżowe, kampanie reklamowe. Organizowane są konferencje, misje handlowe i wystawy w krajach wschodnich, w tym reprezentacje narodowe pod patronatem Prezydentów Polski i Litwy. Zainicjowano spotkania przedsiębiorców Wschodu i Zachodu, powołano Euroregion „Niemen”, zrealizowano kilkanaście projektów w ramach programów pomocowych Unii Europejskiej i funduszy krajowych.⁸

Od 1994 roku Polsko-Litewska Izba Handlowa⁹:

- przeprowadziła:
 - 56 imprez targowo-wystawienniczych, dla blisko 4,8 tys. firm, w tym ponad 850 z zagranicy, stoiska zwiedziło ponad 420 tys. potencjalnych klientów;
 - 72 spotkania, szkolenia i seminaria;
 - 34 spotkania biznesowe,
 - 28 misji handlowych,
- wydała:
 - 18 pozycji książkowych,
- przygotowała:
 - 14 raportów marketingowych,
 - 28 raportów branżowych.

Izba była organizatorem VII Międzynarodowych Targów Kowieńskich (2001). Wystawie towarzyszyło I Forum Gospodarcze Polska-Litwa, odbywające się pod hasłem: „10 lat współpracy gospodarczej – dokonania i perspektywy”¹⁰. Izba współpracuje nie tylko z izbami gospodarczymi Litwy, współpracuje również z izbami Łotwy, Estonii, Rosji, Białorusi, Ukrainy, Kazachstanu, Kirgizji, Uzbekistanu. Jest partnerem organizacji pozarządowych i samorządu gospodarczego: Niemiec, Francji, Włoch, Grecji, Norwegii, Szwecji i Finlandii.¹¹

⁷ W. Toczyski, W. Santorius, J. Zaucha: Międzynarodowa współpraca regionów, Warszawa 1997, s. 69.

⁸ Internet: www.izba.htm, z dnia 18.06.2001.

⁹ Tamże,

¹⁰ Boom na Kowno. „Gazeta Wyborcza”, 240/2001, s. 4.

¹¹ Internet: www.izba.htm, z dnia 18.06.2001.

6. Instytucjonalne podstawy współpracy transgranicznej z Białorusią

W ramach prac Polsko-Białoruskiej Komisji Gospodarki Przestrzennej (a następnie Podkomisji ds. Gospodarki Przestrzennej) powołanej w 1993 roku opracowano "Podstawy zagospodarowania przestrzennego regionów przygranicznych Polski i Białorusi, cz.I, Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego regionów przygranicznych" (1995r.) , „Studium kierunkowe zagospodarowania przestrzennego obszaru wzdłuż granicy polsko-białoruskiej, cz.II, Cele i kierunki działania” (1998 i aktualizacja 2000 r.). Polsko-białoruski region przygraniczny zdelimitowany w Studium obejmuje powierzchnię ok. 45 tys. km kw po stronie polskiej i 20 tys. km kw po stronie białoruskiej (obszary woj.podlaskiego i częściowo lubelskiego oraz części zachodnie obwodów grodzieńskiego i brzeskiego). Zamieszkuje go tylko po stronie polskiej około 3,5 mln ludzi. Na obszarze tym wyróżnia się ze względu na zagospodarowanie przestrzenne cztery subregiony funkcjonalne , tj. obszar puszczy augustowsko-grodzieńskiej, obszar Białegostoku – Grodna- Wołkowyska, obszar puszczy białowieskiej i obszar Brześcia- Białej Podlaskiej – Włodawy. Ze względu na bogactwo środowiska przyrodniczego region ten odgrywa szczególną rolę w systemie przyrodniczym i osadniczym środkowo-wschodniej Europy (koncepcja „Zielone Płuca Europy”). Diagnoza gospodarki przestrzennej regionu transgranicznego zdefiniowała uwarunkowania rozwoju i zagospodarowaniu przestrzennego tego regionu. Uwzględniono uwarunkowania społeczno-demograficzne, przyrodnicze, infrastrukturalne, komunikacyjne, gospodarcze i inne. Koncepcja rozwoju polsko-białoruskiego regionu transgranicznego zakłada realizację celów strategicznych w zakresie zapewnienia stałego społeczno-ekonomicznego, ekologicznego i przestrzennego rozwoju całościowej struktury regionów granicznych Polski i Białorusi, z uwzględnieniem tendencji europejskich i krajowych, a także korzystnej współpracy dla obu stron. Cel strategiczny ma być zrealizowany poprzez wspólne działania w zakresie¹²:

- rozwoju infrastruktury transportowej i inżynierskiej (m.in. nowe ciągi transportowe, przejścia graniczne);
- ochrony środowiska przyrodniczego (wspólne systemy ochrony Puszczy Białowieskiej, realizacja projektu „Zielonych Płuc Europy”, ochrony wód przed zanieczyszczeniami);
- wykorzystania potencjału turystycznego i rekreacyjnego (np. utworzenie Transgranicznych Regionów Turystycznych, rekonstrukcja Kanału Augustowskiego);
- rozwoju infrastruktury technicznej (m.in.linii energetycznych, transportu gazu ziemnego);

¹² Por. Studium kierunkowe zagospodarowania przestrzennego obszaru wzdłuż granicy polsko-białoruskiej, cz. II, Cele i kierunki działania. Aktualizacja. Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Warszawa, Państwowy Naukowo-Badawczy i Projektowy Instytut Urbanistyki, Mińsk 2000, s. 51-53.

– rozwoju sieci osadniczej.

Istnieje potrzeba opracowania szczegółowego programu zagospodarowania przestrzennego obszarów przygranicznych Polski i Białorusi do roku 2015. Ważnym elementem rozwoju kontaktów transgranicznych jest funkcjonowanie instytucji, których celem jest promocja możliwości danego regionu, firm na terenie sąsiadujących państw oraz kojarzenie potencjalnych partnerów do współpracy i wymiany handlowej. Najliczniejszą grupę stanowią instytucje organizujące targi i wystawy. Imprezy targowe i wystawiennicze traktowane są w województwach przygranicznych jako jedna z głównych form promocji lokalnego biznesu. Dają możliwość nawiązania kontaktów handlowych i gospodarczych, zwłaszcza dla firm które nie mają doświadczenia kooperacji z przedsiębiorstwami białoruskimi. Do głównych organizatorów imprez targowych i wystawienniczych, które odegrały istotną rolę w rozwoju współpracy należy zaliczyć m.in.: Biuro Targów Międzynarodowych „ITO”, Centrum Targów i Promocji Rynku Wschodniego w Białymstoku, „BIAL-EXPO” Międzynarodowe Targi Białostockie. Czynny udział w organizacji i koordynacji imprez targowo-wystawienniczych w Białymstoku oraz wszechstronną pomoc w nawiązywaniu kontaktów gospodarczych i handlowych firm woj. białostockiego z podmiotami gospodarczymi na Białorusi świadczy Izba Przemysłowo - Handlowa w Białymstoku. Izba Przemysłowo-Handlowa w Białymstoku zawarła porozumienie o współpracy z Izłą Przemysłowo-Handlowa w Grodnie już 30.11.1994 r.. Celem podjętej współpracy była m.in. wspólna organizacja imprez wystawienniczo-handlowych. Bardzo cenną inicjatywą Izby Przemysłowo-Handlowej było zorganizowanie wraz z jej białoruskim odpowiednikiem - Izłą Przemysłowo-Handlowa przy Związku Polaków na Białorusi, stałej wystawy polskich towarów w Grodnie. Izba Przemysłowo-Handlowa organizuje systematycznie swoim członkom misje gospodarcze na Białoruś oraz do innych krajów sąsiednich b. ZSRR.

Jedną z praktycznych dróg rozszerzania kanałów wymiany z rynkiem białoruskim oraz z innymi rynkami wschodnimi stanowi zorganizowana giełda towarowa w Białymstoku -Giełda Wschodnia w Białymstoku, która powstała z inicjatywy Centrum Targów i Promocji w listopadzie 1994r. Przedmiotem obrotu na niej są przede wszystkim: płody rolne, maszyny i artykuły do produkcji rolnej. Założycielami Giełdy Wschodniej były m.in. firmy, które współpracują z partnerami wschodnimi np. „Biazet” S.A., „Biatra”, „Agroma”. Giełda Wschodnia nawiązała bliskie kontakty z Białorusią oraz z Rosją, czego dowodem jest podpisanie 10 listopada 1994r. przez Giełdę oraz Centrum Targów i Promocji Rynku Wschodniego porozumienia o współpracy polsko-białoruskiej ze Związkiem Przedsiębiorców Białorusi, Białoruskim Funduszem Wspierania Finansowego Przedsiębiorczości i Centrum Wystawowym XXI Wieku z Mińska.

W celu usprawnienia promocji polskich firm i ich ofert na rynku wschodnim, a szczególnie na Białorusi, pomocy w nawiązaniu kontaktów ze wschodnimi przedsiębiorstwami i wspólnej dystrybucji towarów w marcu 1995 r. w Białymstoku powstało Wschodnie Towarzystwo Gospodarcze, do którego

weszły 53 firmy z byłego woj. białostockiego, z tym że do WTG mogą należeć firmy z całego kraju, które sprzedają swoje towary lub usługi na rynku wschodnim, działające szczególnie w branżach: rolno-spożywczej, ogrodniczej, przemysłu lekkiego, budownictwa i wyposażenia wnętrz.

12.09.2001r. miało miejsce uroczyste otwarcie regionalnego Biura Centrum Przekazu Innowacji Polska – Wschód, będącego filią ośrodka warszawskiego. Głównym celem działalności biura jest współpraca z małymi i średnimi przedsiębiorstwami, podniesienie konkurencyjności regionalnych firm, przez podnoszenie ich poziomu technologicznego, a także poszukiwanie dla nich partnerów zagranicznych¹³. O nawiązaniu bliskich kontaktów gospodarczych i handlowych przez woj. podlaskie z Białorusią mogą świadczyć obroty handlu zagranicznego realizowane przez eksporterów i importerów. Wg stanu na 1998 rok Białoruś zajmowała 3 miejsce w eksporcie regionu podlaskiego (47,4 mln USD – 10,9% wartości całego eksportu województwa) i 4 miejsce w imporcie (33,8 mln USD, tj. 8,5 % całego importu regionu podlaskiego)¹⁴

7. Kierunki handlowej współpracy transgranicznej wynikające ze struktury wymiany towarowej Polski z Litwą

Liberalne litewskie ustawodawstwo gospodarcze sprzyjające inwestorom zagranicznym powoduje systematyczny napływ obcego kapitału na Litwę.

Tabela 1

Inwestycje zagraniczne na Litwie w latach 1996-2000 (w mln. USD):

	1996	1997	1998	1999	2000
<i>Inwestycje zagraniczne</i>	2813,29	3972,46	4968,36	6166,73	6693,54
<i>w tym:</i>					
<i>Bezpośrednie</i>	700,31	1040,61	1625,30	2063,03	2334,31
<i>Portfelowe</i>	306,83	422,51	407,94	878,50	1140,36
<i>Inne</i>	1806,15	2509,34	2935,12	3225,20	3218,87

Źródło: Dane Departamentu Statystyki Republiki Litewskiej.

Wielkość skumulowanych bezpośrednich inwestycji zagranicznych na Litwie wg danych Departamentu Statystyki na dzień 31 grudnia 2000 roku wynosi 2334,3 mln USD, z czego 420,9 mln USD stanowią długo-i krótkoterminowe pożyczki. Na jednego mieszkańca przypada średnio 632,0 USD. W stosunku do roku poprzedniego inwestycje te wzrosły o 271,3 mln USD. Uwzględniając zainwestowany kapitał w pierwszej dekadzie plasuje się Dania, Szwecja, dalej USA, Niemcy, Wielka Brytania, Estonia,

¹³ Zwiększyć konkurencyjność, „Gazeta Współczesna”, 178/2001, s. 11.

¹⁴ Stan na 1998 rok. Regiony Polski. Województwo Podlaskie. Praca zbiorowa. W.Dziemianowicz (red.) IbnGR, Gdańsk-Warszawa 2000, s.104-105.

Finlandia, Szwajcaria, Norwegia, Luksemburg. Polska zajmuje miejsce 11 z kapitałem 51,23 mln USD. Największe inwestycje odnotowano w przemyśle przetwórczym (28,8%), handlu (22,7%), telekomunikacji i inwestycjach pocztowych (17,0%), pośrednictwie finansowym (16,2%).¹⁵

Tabela 2

Polsko-litewskie obroty handlowe w latach 1992-2000 (w tys. USD)

ROK	EKSPORT	IMPORT	SALDO	OBROTY	Udział w eksporcie	Udział w imporcie
1992	36377	57022	-20645	93399		
1993	45634	90459	-44825	136093	0,3	0,5
1994	113313	78571	+34742	191884	0,7	0,4
1995	189401	66704	+122697	256105	0,8	0,2
1996	230289	109655	+120634	339944	0,9	0,3
1997	337996	111752	+226244	449748	1,3	0,3
1998	429406	139069	+290337	568475	1,5	0,3
1999	433634	201801	+231833	635435	1,6	0,4
2000	561710	277994	+283716	8397316	1,8	0,6

Źródło: opracowano na podstawie Roczników Statystycznych Handlu Zagranicznego z lat 1992-1999 i Rocznika Statystyki Międzynarodowej 2000.

Z ogólnej ilości 1996 inwestorów zagranicznych wg. stanu na dzień 31 grudnia 2000r. firm polskich jest 111 (szóste miejsce po 384 firmach niemieckich, 165 - USA, 147 - szwedzkich, 133 - duńskich, 115-rosyjskich). Kapitał polski w głównej mierze ulokowany jest w przedsiębiorstwach „mieszanych” (39,12 mln USD - 79 inwestorów), natomiast 100% kapitał w wysokości 12,11 mln USD należy do 32 inwestorów. Dotychczas zarejestrowano na Litwie 735 firm z udziałem kapitału polskiego¹⁶, dla porównania wg danych GUS, w Polsce działa około 15 niewielkich firm z kapitałem litewskim. Polskie firmy zainwestowały głównie w przemysł spożywczy, opakowaniowy, produkcję wyrobów ze szkła, handel oraz rolnictwo. Do największych polskich inwestorów należą m.in.: Mąk-Pol, Kasperski, Armanda, Huta Szkła „Warta”, Rolmasz, Bizon, Formika, Central Soya Rolpol Holding¹⁷. Od roku 1992 obroty handlowe Polski z Litwą ciągle wzrastały. W latach 1992 i 1993 saldo handlu Polski z Litwą było ujemne. Po roku 1994 do 2000 saldo handlu Polski z Litwą było dodatnie (por.tab.2)

Litwa dla Polski to 15 rynek w eksporcie (1,8% eksportu ogółem) i 26 rynek w imporcie (0,6% udziału).

¹⁵ Dane Departamentu Statystyki Republiki Litewskiej za 2000 r.

¹⁶ Internet: www.serw108.htm, z dnia 18.06.2001.

¹⁷ Internet: www.serw6500.htm, z dn. 18.06.2001.

W strukturze polskiego eksportu na Litwę dominują:¹⁸

- produkty przemysłu chemicznego i przemysłów pokrewnych (20,97%),
- maszyny i urządzenia mechaniczne, sprzęt elektryczny i części do nich (14,77%),
- tworzywa sztuczne i wyroby z nich (11,84%),
- papier i tektura (11,35%),
- artykuły rolno-spożywcze (10,94%),
- metale nieszlachetne i wyroby włókiennicze (5,53%),
- wyroby różne (meble) (4,45%),
- wyroby z kamieni, gipsu, cementu (3,39%),
- drewno i wyroby z drewna (2,99%).

Natomiast w strukturze polskiego importu z Litwy dominują:¹⁹

- produkty mineralne (paliwa) (62,84%),
- drewno i wyroby z drewna (7,84%),
- materiały i wyroby włókiennicze (7,37%),
- maszyny i urządzenia mechaniczne, sprzęt elektryczny, urządzenia do rejestracji i odtwarzania dźwięku (4,75%),
- towary rolno-spożywcze (4,05%),
- produkty przemysłu chemicznego i przemysłów pokrewnych (3,86%),
- metale nieszlachetne i wyroby z nich (2,98%),
- skóry i skórki surowe (1,82%),
- wyroby z gipsu, cementu, szkło i wyroby ze szkła (1,82%),
- dzieła sztuki, przedmioty kolekcjonerskie i antyki (0,86%).

Struktura polskiego eksportu w 2000 roku w porównaniu do 1999 w zasadzie nie uległa zmianom, jednak trzeba zaznaczyć mniejszy udział artykułów rolno-spożywczych, a także materiałów i wyrobów włókienniczych oraz papieru i tektury. W strukturze importu należy odnotować wzrost udziału paliw i spadek udziału materiałów i wyrobów włókienniczych. Istnieją nadal potencjalne możliwości lokowania polskich towarów na rynku litewskim, takich jak sprzęt motoryzacyjny, artykuły stosowane w budownictwie, a także towary rolno-spożywcze i umacnianie pozycji Polski jako trzeciego rynku, z którego Litwa importuje. Sprzyjają temu zgodnie z umową o wolnym handlu zerowe stawki przy eksporcie towarów przemysłowych na Litwę od 1 stycznia 2001 r. W eksporcie województwa podlaskiego Litwa zajmuje 4 miejsce z wielkością 44 mln

¹⁸ Sprawozdanie ekonomiczne za rok 2000 sporządzone przez Wydział Ekonomiczno-Handlowy Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej na Litwie.

¹⁹ Tamże

USD (10,1% całości eksportu regionu) po Rosji (23,2%), Niemczech (13,7%) i Białorusi (10,9%)²⁰.

8. Euroregion Niemen jako zinstytucjonalizowana forma współpracy transgranicznej

Jedną z prawidłowości w rozwoju integrującej się współcześnie Europy stało się powoływanie do życia tzw. euroregionów. Euroregion traktowany jest jako instytucjonalna forma współpracy regionalnej i transgranicznej na obszarach obejmujących pogranicze dwóch lub więcej państw. Celem euroregionów jest tworzenie ułatwień w komunikowaniu się i nawiązywaniu różnorodnej współpracy, poprzez istniejące granice państwowe, społecznościom lokalnym czy regionalnym. Konieczność takiej współpracy stała się zresztą w jakiejś mierze wymuszana zachodzącymi procesami integracyjnymi w Europie i ich stałym przyspieszeniem. Zasadniczymi celami współpracy w euroregionach są m.in.: pokonanie wzajemnych animozji i uprzedzeń między mieszkańcami regionów granicznych wynikających ze wspólnego dziedzictwa historycznego, rozszerzanie demokracji, przezwyciężanie ujemnych skutków peryferyjnego położenia i izolacji, wspieranie wzrostu i rozwoju gospodarczego, podnoszenie stopy życiowej mieszkańców przygranicza, szybka asymilacja ze zintegrowaną Europą przy zachowaniu szerokiej niezależności.

Do podstawowych zasad funkcjonowania euroregionów możemy zaliczyć:

- zasadę pomocniczości (subsydiarności), rozumianą jako pomoc instytucji i organizacji międzynarodowych oraz krajowych w realizacji przez regionalne i lokalne społeczności celów współpracy transgranicznej;
- zasadę partnerstwa, równoprawności i równorzędności stron tworzących euroregion;
- zasadę solidarności obszarów transgranicznych dążącą do kompromisu pomiędzy konkurencyjnymi poglądami;
- zasadę istnienia koncepcji bądź strategii rozwoju transgranicznego, służącą wypracowaniu wspólnej perspektywy transgranicznego rozwoju regionalnego²¹.

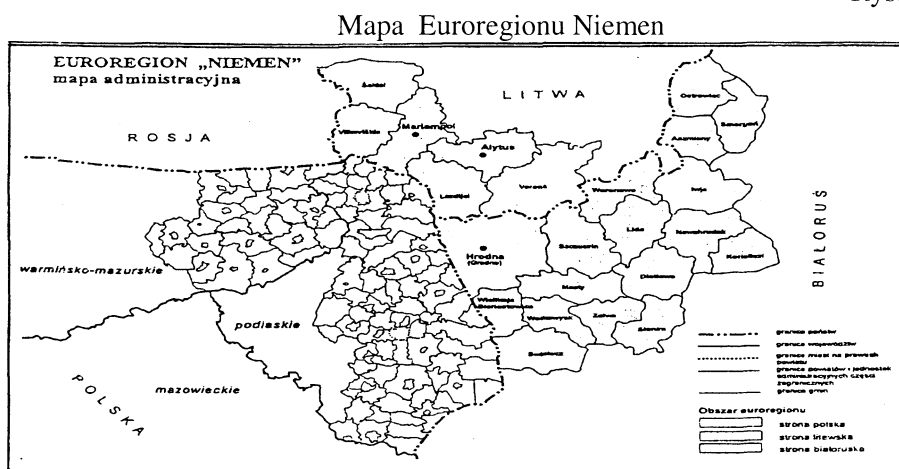
²⁰ Stan na 1998 rok. Regiony Polski. Województwo Podlaskie. Praca zbiorowa. W.Dziemianowicz (red.) IbnGR, Gdańsk-Warszawa 2000, s.104-105.

²¹ Możemy tu zaliczyć także i inne zasady, jak: zasadę dobrego sąsiedztwa mieszkańców pogranicza; zasadę zachowania tożsamości (narodowej, państwowej, regionalnej i lokalnej) przez współpracujące jednostki terytorialne i społeczności lokalne; zasadę dobrowolności uczestniczenia w euroregionie i w różnych formach współpracy; zasadę dążenia do symetrii i parytetów, polegającą na tym, że każda ze stron dysponuje taką samą ilością głosów we wszystkich organach i takim samym prawem do reprezentowania interesów euroregionu; zasadę pragmatyzmu oraz

U źródeł idei utworzenia Euroregionu Niemen była potrzeba podniesienia poziomu życia społeczności lokalnych przygranicza poprzez wykorzystanie szansy jaką stworzyły przemiany społeczno-polityczne i transgraniczne położenie obszaru Mazur i Suwalszczyzny na gospodarczej i politycznej mapie Europy, które stanowi pogranicze czterech państw: Polski, Rosji (Obwód Kaliningradzki), Litwy oraz Białorusi.

6 czerwca 1997 roku - podpisane zostało porozumienie o utworzeniu trójstronnego związku transgranicznego Euroregion Niemen, którego założycielami zostali: województwo suwalskie (Polska), powiaty Alitus i Mariampol (Litwa) oraz obwód grodzieński (Białoruś). Z dniem 27 października 1998 roku strona polska powiększyła się o województwo białostockie, a 5 października 1999 roku w skład Euroregionu przyjęto województwo wileńskie.

Rys.1

Źródło: Malendowski W, Ratajczak M, *Euroregiony, polski krok do integracji*, Wrocław 2000, s. 161

Wojewoda suwalski zawarł umowy dwustronne o współpracy przygranicznej z władzami Obwodu Grodzieńskiego Republiki Białoruskiej w 1994r., z województwem mariampolskim (1995) i alytuskim (1996) Republiki Litewskiej. W kwietniu 1995r. Urząd Rady Ministrów zaakceptował podjęte przez wojewodę suwalskiego działania zmierzające do utworzenia Euroregionu „Niemen”. Już w listopadzie wojewoda suwalski, marszałek Sejmiku

analizy rachunku kosztów i korzyści, zasadę kierowania się przyjaźnią i zaufaniem w uzgadnianiu wspólnych zamierzeń przekraczających granice; zasadę consensusu, czyli ustawicznego szukania wspólnego stanowiska w drodze rozmów i negocjacji; zasadę rotacji, tzn. zmiany miejsc organizacji i przeprowadzania różnych inicjatyw, także zmiany w przewodniczeniu różnym gremiom i instytucjom euroregionu.

Samorządowego byłego województwa suwalskiego oraz prezydent Polsko-Litewskiej Izby Gospodarczej utworzyli w Suwałkach Biuro Euroregionu „Niemen”, z udziałem przedstawicieli strony rosyjskiej, polskiej, litewskiej i białoruskiej. W grudniu 1995 powstała Grupa Inicjatywna Stowarzyszenia Gmin Związku Transgranicznego Euroregionu „Niemen”. 6 czerwca 1997 roku w Augustowie podpisano porozumienie o utworzeniu Związku Transgranicznego Niemen przez sygnatariuszy z Polski (woj. suwalskie), Litwy (rejon alituski i mariampolski) oraz Białoruś (woj. grodzieńskie); w 1998 roku przystępuje woj. białostockie, a 2000 r. rejon czerniachowski Obwodu Kaliningradzkiego Rosji. Do głównych dziedzin i celów współpracy w euroregionie zaliczono m.in.:

- wspieranie rozwoju gospodarczego i wymiany handlowej,
- tworzenie pomostu między krajami zachodnimi i wschodnimi,
- ułatwienia handlu, wymiany towarowej i usług,
- infrastrukturę publiczną,
- rolnictwo i gospodarkę leśną,
- ochronę i poprawę środowiska,
- kulturę, sport, turystykę, naukę, oświatę, itd
- zagospodarowanie przestrzenne obszarów przygranicznych

Mimo zauważenia korzyści płynących z porozumień euroregionalnych, przeszkodą na drodze współpracy pozostało ustawodawstwo wewnętrzne partnerów. Konstytucja litewska zakazuje rejonom wchodzenia w porozumienia i bloki z republikami byłego ZSRR; decyzja należy do władz centralnych, nie ma także jednolitego stanowiska władz samorządowych pogranicza litewskiego. Obszar Euroregionu „Niemen” ma szczególny związek z Bałtykiem; jego terytorium określa ujście Niemna do morza na granicy litewsko-rosyjskiej. Część dorzecza leży na terytorium Polski, Rosji, Litwy i Białorusi. Dodatkowo Polska i Białoruś połączone są Kanałem Augustowskim, jednym z najstarszych czynnych szlaków komunikacyjnych śródlądowych w tej części Europy. Długoletnie spowolnienie współpracy między Polską a tymi obszarami byłego ZSRR spowodowało znaczną dewastację tego połączenia wodnego. Po odpowiednim zagospodarowaniu rzeki na całej długości - od Grodna do ujścia rzeki do Morza Bałtyckiego, ma stać się ona szlakiem żegludowym oraz atrakcją turystyczną.

9. Determinany rozwoju współpracy transgranicznej regionu podlaskiego

Współpraca transgraniczna napotyka na różnorodne bariery i ograniczenia.

Same granice polityczne w większym lub mniejszym stopniu są barierami ograniczającymi przepływ towarów, ludzi, pieniądza, itp. Wschodnia granica stanowi w pewnym stopniu sformalizowaną barierę, przejawiającą się w konieczności posiadania wiz, zaproszeń, itd., a po wejściu Polski do UE może pełnić nawet funkcję “rozdzielającą”. Podstawowe bariery ograniczające współpracę transgraniczną związane są przede wszystkim z różnicami

wynikającymi z cech obszarów przygranicznych. Możemy w tym przypadku wymienić między innymi²²:

- brak równorzędnego partnera - tj. nieporównywalne struktury administracyjne, potencjału społecznego, gospodarczego oraz zakresu kompetencyjnego w zakresie współpracy transgranicznej (duże obwody-małe województwa);
- odmienność systemów gospodarczych i tempa transformacji systemowej –np. na Białorusi mamy doczynienia z gospodarką nakazowo-rozdzielczą, silnie scentralizowaną ze słabo rozwiniętą przedsiębiorczością prywatną, zmiennymi przepisami prawa, niską sprawnością systemu rozliczeń finansowych oraz zjawiskami patologicznymi, zagrażającymi transakcjom gospodarczym;
- słabo rozwinięta infrastruktura gospodarcza, a zwłaszcza mała ilość przejść granicznych, ich standard techniczno-cywilizacyjny i dostępność komunikacyjna;
- ograniczenia natury społecznej (negatywne stereotypy, słaba znajomość języków sąsiadów) czy organizacyjnej (nieumiejętność sformułowania projektów współpracy, obszarów współpracy, brak systemu informacji, promocji);
- hermetyczność i niestabilność przepisów prawnych.

Szanse rozwoju współpracy transgranicznej tkwią w :

- korzystnym położeniu geograficznym - po przyłączeniu Polski do Unii Europejskiej granica wschodnia stanie się zewnętrzną granicą Unii, przez co ranga i atrakcyjność wschodniego pogranicza wzrośnie; zaniknie granica między Polską i Litwą;
- zasobach i warunkach naturalnych oraz kulturowych - unikalne w skali Europy walory przyrodnicze; zagospodarowaniu Transgranicznych Obszarów Chronionych;
- możliwościach rozwoju funkcji turystyczno-wypoczynkowych i uzdrowiskowych, które mogą być w dużym stopniu czynnikiem aktywizującym rozwój;
- istnieniu licznych instytucji na wszystkich szczeblach promujących różne formy współpracy

społecznej, gospodarczej, finansowej, planowania przestrzennego, itd. - komisje, komitety, rady, zespoły problemowe na szczeblu centralnym (międzyrządowym, parlamentarnym), regionalnym, lokalnym;

- możliwościach korzystania ze środków wielu funduszy unijnych oraz napływu kapitału i nowych technologii na obszary przygraniczne.

²² Międzynarodowa współpraca regionów. Wybór ekspertyz. Praca zbiorowa pod red. W.Toczyskiego, W.Sartoriusa, J. Zauchy. Wyd. Przedświt, Warszawa 1997, s. 80-86.

10. Uwagi końcowe

Współpracy transgraniczna przynosi szereg korzyści widocznych w różnych dziedzinach i sferach życia społecznego i gospodarczego. Wzrost efektów ekonomicznych w gospodarce regionu wynika z rozwoju wymiany towarowej i kontaktów przedsiębiorców. W dziedzinie infrastruktury technicznej następuje rozbudowa przejść granicznych, układów komunikacyjnych, sieci transportowych, budowa i eksploatacja urządzeń komunalnych. W dziedzinie infrastruktury społecznej tworzone są ośrodki kultury, ośrodki innowacji i technologii, ośrodki promocji, wspólne programy oświatowe, itp. Zauważalne są efekty w ramach ochrony środowiska przyrodniczego. Organizowane są jednolite systemy stacji monitoringowych, wspólne programy sanacji środowiska i transgraniczne obszary chronione. Rozwijane są różne formy turystyki, publikowane mapy obszarów współpracujących, foldery. Bardzo ważną rolę odgrywają w dziedzinie planowania przestrzennego tworzone jednolite koncepcje zagospodarowania przestrzennego obszarów transgranicznych. Współpraca transgraniczna stanowi niewątpliwie szansę rozwojową i daje możliwość zwiększenia konkurencyjności regionów biorących w niej udział.

Efekty współpracy transgranicznej zależą jednak od potencjałów i kompetencji stron uczestniczących w porozumieniach o współdziałaniu oraz pozytywnego stosunku władz regionalnych, samorządowych i społeczeństwa do podejmowania inicjatyw ponad granicami, z myślą o rozwoju swojego regionu. Podstawowe ramy prawne współpracy transgranicznej wynikają z dokumentów rządowych, tj. konwencji, traktatów i umów międzyrządowych. Aktywność szczebla rządowego w tym zakresie, formalne powołanie komisji międzyrządowych ds. współpracy transgranicznej, tworzą instytucjonalne przesłanki rozwoju współpracy międzyregionalnej i przygranicznej. Z drugiej strony ustalenia i wnioski różnych podkomisji, w pracach których biorą udział przedstawiciele władz rządowych i regionalnych, mając na uwadze rozwój obszarów pogranicza, są wprowadzane do realizacji i przyjmowane w dokumentach rządowych, np. nowo uruchamiane przejścia graniczne czy transgraniczne obszary chronione. Rozwój różnych form współpracy przygranicznej i euroregionalnej zależy przede wszystkim od władz szczebla regionalnego. Perspektywicznie istotne znaczenie będą miały zwłaszcza umowy zawierane pomiędzy samorządami z racji ich rosnących kompetencji i możliwości finansowych, jak też z powodu priorytetów nadawanych im w strukturach europejskich. I na zakończenie należy podkreślić, że w przyszłości traktowanie polskiej granicy wschodniej jako zewnętrznej granicy Unii Europejskiej, stwarza szanse na aktywizację regionu podlaskiego poprzez współpracę transgraniczną i rozwój handlu międzynarodowego opartego o rynki państw wschodnich oraz obsługę ruchu tranzytowego.